

A könyvtár helye a kommunikációs folyamatban 2.

Szente Ferenc

Az itt következő fejezetben az anyanyelv, a közösségformáló kulturális alapok és a környezeti feltételek változása kerül tárgyalásra mint olyan tényezőké, melyek a könyvtárosnak mint kommunikációs főszereplőnek a látószögébe kell, hogy kerüljenek.

Az anyanyelv, a közös kultúra az egyéni és közösségi létezésnek azon feltételei, melyeknek nemzedékről nemzedékre való átvétele, megőrzése, továbbadása a materiális létfenntartás fölöttes társaként, a nemzetiség népként való megmaradásában nélkülözhetetlenek. Fontos szem előtt tartani, hogy éppen mert létfeltételek, a közérdek célrendszerének legbelső köréhez kell hogy tartozzanak, megint csak hangsúlyozva, hogy felettes társaként a materiális, szociálökonomiai céloknek. Ez a nemzeti kulturális politika sarkalatos kérdése. Nem igényel különösebb bizonyítást, miért tartjuk fontosnak, hogy a kommunikáció kapcsán az anyanyelv dolgával kezdjük. Anyanyelvünk az, amelyen értelmünk nyilatkozásának idején megszólít bennünket a világ, s mi megszólítjuk a világot, az anyanyelv az, amellyel személyiségként lépünk be az emberi közösségbe. Az értelmező szótár fogalmazásában: „*anyanyelv az, amelyet az ember gyerekkorában elsőként tanul meg, s amelyen rendszerint a legjobban és a legszívesebben beszél*”. A sok lehetséges definíció mind magy maga után valamiféle hiányérzetet.

A nyelv korunk filozófiájának sokat elemzett tárgya. Bizonyára azért, mert a megértés legfőbb eszköze, s minthogy a világban szinte minden baj a megértés hiányából fakad, a pszichológusok után a kommunikációs szakemberek, sőt a politikusok figyelmét is magára vonta e téma. *Walter Humboldt* meghatározása szerint „*a nyelv az emberi szellem örökösen ismétlődő munkája, mely az artikulált hangot a gondolat kifejezésére akarja szüntelenül alkalmassá tenni. Az ember ezen artikulált, tagolt hangcsoportokkal nemcsak érzelmi-indulati megnyilvánulásokat, hanem elvont fogalmakat és gondolatfolyamatokat képes kifejezni. A nyelv élete maga a folytonos alkotás, teremtés. Soha nem kész, változhatatlan mű, hanem az emberi lénynek sajátos működése.*”

Az állandó változás belső fejlődés eredménye, amelyre a tudatos befolyásolási szándék viszonylag kevés hatást gyakorol. A nyelvi működés pszichofiziológiai mechanizmusa az emberi faj közös sajátossága, minthogy a nyelv matériá-

ja az idők mélyébe visszanyúlóan többféle fejlődési vonalhoz kötött. Valószínűtlen, hogy az emberi nyelvek egyetlen alapnyelvből nőttek volna ki, valószínűbb, hogy amiként az emberi faj több őscsoportra megy vissza, azonképpen a mai nyelvek több ősnyelv átalakult változatai. A Humboldt iskola szerint az értelem és a tapasztalás fejlődése együtt történik a nyelv fejlődésével. Csak tudományhoz igazán méltó alázattal lehet közelíteni ahhoz a csodához, amely az emberi nyelvek színes világában jut kifejezésre, s amely egyfelől a nyelvi közösségek anyagi és szellemi fejlődését mozgatja, másfelől be is zárja ezen közösségeket egy szűkebb világba, amelyhez képest mindenki idegen, aki más nyelven szól. A Mi és az Ők kialakulásának az emberi faj tudatában bizonyára nagyon sok köze lehet ahhoz, hogy a vér szerinti közösségek milyen egyezményes jelrendszerrel zárták le saját egzisztenciális érdekeik határát a belső kommunikáció védelmében, és zárták ki ezzel egyszersmind a családhoz (nemzetséghez) nem tartozókat. A nyelvtörténetek tekintélyes része etológiai törvényszerűségek alapján is vélelmezi, hogy a környezet, a tárgyi világ, benne az ember és az ehhez kapcsolódó tevékenységek és történések elnevezése, majd a nevesítések részbeni „titkosítása”, kódolása a csoportbomlás kísérőjelenségeként jelzik a nyelvi osztódás folyamatát.

Az ember természetrajzának mai ismeretében alapos okkal feltételezhetjük, hogy a jelkészlet védelmének a drasztikusabb megnyilvánulásai se lehettek ritkák a specifikáció őstörténeti időszakában. A nyelvközlés folyamatának tanulmányozására kedvező alkalom nyílik alacsony műveltségi színvonalú csoportoknál, illetve a szellemi fejlettség még alacsony fokán álló gyermekek esetében, amikor a legélelénkebb a nyelvelkötlésre való hajlam.

A Humboldt-féle axióma alapján mondhatjuk: a nyelv a gondolatközlés és a gondolatcsere eszközeként feladatát akkor tudja igazán ellátni, ha könnyen és zavartalanul érthető a közösség tagjai számára, vagyis ha az egyén kommunikációs képessége a csoport szintjét teljesíti. Ez a feltétel korszakhoz kötötten és a saját nyelv használata révén valósulhat meg. Saját nyelv az anya-nyelv vagy az annak a terrénnumába beépült társnyelv, illetve helyettes nyelv.

A régebbi idők nyelvhasználata a mai embernek már nem megfelelő gondolatközlési eszköz. Ha érti is a távoli múlt nyelvét, sok árnyalata ho-

mályban marad a számára. A nyelv változása természetes velejárója az élet folytonos alakulásának.

A legtöbb nép – főként a kis népek – nyelveinek történetében ismétlődő jelenség, hogy ösztönös vagy tudatos tiltakozás védelmezi az idegen hatások ellen, hogy megtartsák a saját nyelv eredeti tisztasága. A nyelvi védekezés szintje természetesen jár együtt a kulturális önállósággal vívott küzdelemmel.

A nyelvi állandóság társadalmi érdekű védelmének indítéka a nyelv alapfunkciójából következik, abból ugyanis, hogy a nyelv segítségével pontos kapcsolatot lehet létesíteni ember és ember között, hogy ez a közvetítő eszköz mind a beszélő, mind a hallgató számára állandó és azonos legyen.

A nyelvhasználat integráns része a nyelvi jelnek írásban való rögzítése és az olvasás. Egy nép írásbeliségében a közös nyelv kialakulásával együtt fejlődik ki a viszonylag egyöntetű jelölésmód. Az írásbeliségben uralkodóvá vált formák szerepet játszanak a nyelvi formák rögzítésében is.

Az anyanyelv használatához való jog az anyanyelv jól ismerésének kötelessége is, ám ez nem ment fel a többnyelvűség kötelezettsége alól. Nem lehet egyetértés nélkül olvasni *Sütő András* leírását a kis László unoka nyelvi produkciójáról az „Engedjétek hozzám jönni a szavakat” című könyvben, ahogy a gyermek birtokba veszi a világot a körülötte levő tárgyak elnevezésével, saját szavakat gyártva változatos magyar és francia nyelvi elemekből. *Sütő András* megosztja olvasóival a csoda megélését, azt, ahogy a nyilatkozó értelem befogadja a környezet életre szóló programjának nyelvi inputjait.

A pszichofiziológiai vizsgálatok ma már tényyszerűen bizonyítják, hogy az ember nyelvi működése, a beszéd, az írás-olvasás anyanyelven vagy a helyettes nyelven nem más, mint az agy programozása, tároló kapacitásának feltöltése, adatállományának frissítése, kiegészítése és módosítása, de legfőképpen aktív állapotban tartása. Sértő-e az ember agytevékenységét a gép analógiájával magyarázni? Sértőnek nem, talán inkább hiányosnak érzem, amennyiben ez az emberközi információátvitel legizgalmasabb jellemzőjét és legjellemzőbb izgalmasságát hagyja számításán kívül: ez pedig az értelmi adatállományt elválaszthatatlanul kísérő érzelmi környezet, a háttér, a burok, amely magába foglalja

mindazokat a lelki folyamatokat, amelyekben gondolkodási mechanizmusunk működik.

Tudjuk a gyermekkori nyelvi működésről, hogy egyéves kor után már értelmeződnek a szavak, a megértés és a visszajelzés a tudatosság szakaszába érkezik. Ekkor kellene kezdődnie annak a tudatos munkának, melyet nevezhetünk programozásnak, de nevezhetünk olvasóvá nevelésnek is. Mi történhet ebben az alig kisgyerek korban 1-től 3 éves korig? Valójában ekkor kezdődik az olvasóvá nevelés, pedig még teljességgel hiányzik nemcsak a betűk ismerete, de fogyatékosak az aperciációs alapok is. Ebben a korban a megértést nemcsak a látás-érzék nyomán működő képzetek támogatják, hanem a hallás is, sőt, a tapintás és a szaglás is – bármilyen szokatlanul is hangzik. A kisgyermek teljes elragadtatással figyel a ritmikus zajokra, a játékosan váltakozó hangmagasságokra, képes reagálni a jó ritmusú, csengő-bongó, rímekkel csillogó versekre, dalokra. Ezek időről időre történő ismétlése alapján egyre aktívabban jelzi vissza a megértést, szavak újramondásával és a ritmus utánzásával.

A különféle gyerekcsoportokon végzett megfigyelések szolgálnak annak bizonyítékául, hogy az auditív érzékenység és aperciálós képesség eredményesen támogatja az olvasást a későbbi időszakban, amikor a szókép felismerése nyomán azonnal felképzik a hangsor is, amit magában rejt.

Fontosnak tartom nyomatékosan említeni, hogy potenciális olvasóink oly széles síkon szóródnak szét a nyelvi kommunikációs környezetben, hogy az olvasáshoz csak a töredék részük érkezik el. A többi már gyerekkorában eltér az olvasáshoz vezető útról, vagy jószerivel rá se lépett soha.

Az anyanyelven való mesélés, verselés a kommunikációban való biztonságos mozgás elsajátítását teszi lehetővé, a megértésnek azt a szintjét fejleszti ki, amit a hétköznapi érintkezés csak felületesen kezel: az irodalmi nyelv dekódolásáét. Ennek segítségével alakul ki a képi látás és a nyelvi értelmezés közti közlekedés, az elvont fogalmak közti biztos eligazodás képessége, az érzelmi élmények megélésének, értelmezésének, az élmény analógikus felidézésének a képessége.

És még valami: így sajátítható el a más ember megértésére irányuló eltökéltség. Az az elhatározás, hogy érteni akarom mit mondasz, mit

közölsz velem. Kíváncsi vagyok, hogyan látod a dolgokat. Mit látsz ugyanúgy, mit látsz másképpen, s ez miért van így? Aki megtanul olvasni, az megtanul figyelni. Ezért szinte bizonyosan téves úton jár az, aki egyedül az olvasás technikájának a fogyatékoságában leli meg a magyarázatát annak, hogy egyre fogyatkozik az olvasók száma. Legtöbbször egyszerre hiányzik az olvasás lelki megalapozottsága – a fentebb már részletezett auditív ráhangoltság –, az érzékeny kíváncsiság és a begyakorolt mozdulat.

A nyelvben élésre leginkább az a mondasz jut az eszünkbe, hogy „nyelvében él a nemzet”. Pedig a kommunikációban él vagy pusztul az emberiség. Vajon miért lett korunk köznapi filozófiájának oly fontos témája a kommunikáció? Talán mert a modern embernek egyre több félnilaiója van a megértés hiányától. Talán mert amit nem lehet megbeszélni, azért meg kell verekedni és micsoda fegyverekkel!

Érdemes néhány mondat erejéig követni *Hans-Georg Gadamer** német filozófus gondolatait az emberi nyelvről.

„A nyelv az emberi együttérés az együtt létezés, az egymáshoz való viszony körébe tartozik.

A nyelv, jellemzően a beszéd, tehát csak akkor az ami, ha a megértés, a szót értés kísérletét hordozza, ha a mögöttes szándék kölcsönös, ha kérdés és válasz, tehát, hogyha nem monológ, hanem dialógus. Nem tétel és ítélet!

Ezért ha beszélünk, mindenekelett arra törekedjünk, hogy mások megértsenek és feleletet kaphassunk. Minden embernek egyedi horizontja van. Aki másokra figyel, az más horizontok kilátásával ismerkedik. A nyitott horizonton egyedi kilátások nyílnak!

A szolidaritáshoz vezető út a másokra való figyelésben nyílik meg. Így van ez két ember viszonylatában, népek és kultúrák viszonylatában, vallási közösségek között.

A feladat, mely a modern ember előtt áll, nem a nyelvek sokféleségének valamely racionalizálás és bürokratizálás révén való megszüntetése, hanem, hogy mindenki megtanulja áthidalni a köztük lévő távolságokat, hogy tisztelettel, gondoskodóan, óvóan forduljunk egymás felé.

Azért olvasunk el valamit, hogy a szöveget hagyjuk megszólalni! A tömegtájékoztatás valójában csak információközvetítésre való, nem szabad hagyni, hogy

* H. G. Gadamer: A nyelvek sokfélesége és a világ megértése. Bp. Athenaeum, 1991. 1. füzet. 1-12.p.

a saját gondolkodást befolyásolja, az eleven gondolat-cserét helyettesítse.

Az informatika segítségével a jövőben egyre több mindent tudunk állandó jelleggel ellenőrzésünk alá vonni. Annál inkább fontos, hogy féltve védjük a nyelv sajátos lehetőségeit a kommunikációban.

A megfelelő szó megtalálása éppen olyan fontos, mint a sokatmondó hallgatás.

A nyelvet meg kell védeni saját szereplehetőségében, nehogy alávétessék a pusztá látszatlogika, a szofisztika szabályainak. Pozitív intenciónak kell felfognunk azt, amit a másik fél mondani akar, s ha így megértjük a mondandóját, akkor remélhető, hogy vitás kérdéseinkben megoldásra jutunk."

Eddig az idézet. Az elmondottak alapján mi a következtetés?

Ha a nyelvi nevelés a kisgyerekkori eszméléstől fogva a személyiség értelmi és érzelmi kialakulásának legfontosabb feltétele, akkor indítunk nagyszabású akciót, összefogva a tanítókkal, a lelkesekkel, a szociális és az egészségügyi szakemberekkel a gyermekek beszédképességének kisgyerek korban való megalapozásáért. *Illyés Gyula* magyar mesegyűjteményének a címét választhatjuk a nemzeti vállalkozás mottójául – *Hetvenhét magyar népmese*. A programban arra törekszünk, hogy ne maradjon ki lehetőleg egyetlen kisgyermek se abból a lehetőségből, hogy iskolába menésig tanuljon meg kívülről, az értelmes reprodukálás szintjéig több tucat mesét és verset. Az ehhez való szellemi csomagot, a meséskönyveket és a hangszalagokat non-profit vállalkozásban, kellő példányszámban a teljes magyarság számára ki kell adni, állandó jelleggel piacon kell tartani. Az óvodák, az iskolák, a különféle magyar egyesületek a nemzetközi gyereknapon és a karácsonyi ünnepkörben hagyományt teremtve megrendezhetnék a gyerekek mesemondó találkozóit. Játékkészítő népművészek felfigyelhetnének a lehetőségre, hogy elkészítsék a népmesék klasszikus figuráit, élve a különféle anyagok formázási sajátosságai-val. Olyan vállalkozás lehetne ez, amelyben megtalálhatja a cselekvés tiszta értelmét a magyarság apraja-nagyja.

A továbbiakban a kultúráról, a kultúrák közötti kommunikációról értekezünk. A fogalomból kiindulva, azt értelmezve, tágítgatva igyekszünk közelíteni a mára vonatkozó tennivalókhöz.

Aminthogy nem lehetett megkerülni a nyelv filozófiájáról szólva *Humboldt* és kortársunk, *Gadamer* nevét, azonképpen nem lehet a kultúra fi-

lozófiájáról beszélni *Hegel* és kortársunk, az ész *Lotman* említése nélkül. Az előbbtől idézzük a témához illő legjellemzőbbet: „a kultúra minden más lénytől megkülönböztető lényegünk.” Az utóbbtól pedig egy informatikai definíciót: „a kultúra három egymással szorosan összefüggő tényező: egy rendkívül összetett jelrendszer; a jelrendszer nyelvén megfogalmazott legkülönbözőbb információ és az információk megőrzési módja.” Tegyük hozzá, hogy a felhasználási módja is.

*Németh László** úgy érzékeli az európai kultúrát, mint egyetlen hatalmas oszlop köré fargott nőalakok csoportját, akik hátukkal összeolvadva a közös kőbe záródnak össze. „Az európai szellem csodálatos váltogazdasága úgy működik, hogy e sokszoros szíami nővérek egyikében-másikában egyszeriben hevesebben kezd keringeni a vér, s ettől a többi alvó nővér szíve is feldobban a gémberegettségből.” Gyönyörű!

„A legcsodálatosabb európai tünemény – mondja *Németh László* – a nemzetköziség és a nemzetiség egymásra találása és egymásra hatása. Ekként hat a felvilágosodás eszménye Közép- és Kelet-Európára, amikor a mindent elárasztó nemzetköziség új nemzetkultúrákat támasztott. Félig elsüllyedt nemzeteket emelt ki a nyelv erejével az idő iszapjából.”

Az új eszmékért küzdő népek számára a biztató példa a felvilágosodás diadalmenete volt. A németiség a nyelvi-irodalmi kultúrában a felvilágosodás röpke fél évszázada alatt *Goethe*, *Schiller*, *Hölderlin* magaslatára küzdötte fel magát, hogy ily módon maga is a nemzetközi szellemiség szétsugárzójává váljon.

A németiség sikere a nyelvi-irodalmi kiemelkedésben, a kisebb nemzetek szellemi ébresztőinek is biztatást adott: minden nemzet képessé válhat arra, hogy saját lábára álljon, ha képessé teszi magát sajátos kulturális értékei közé szervezsen beépíteni az európai értéket.

Batsányi János, a *Magyar Museum* szerkesztőjeként írt nagyszabású beköszöntő cikkében határozottan hivatkozik erre a példára. A Közép-Kelet-Európában élő nemzeteket, lengyeleket, cseheket, magyarokat az újonnan felfedezett nemzeti kultúra tette képessé, hogy átvegyék az európai kultúra üzenetét: a felvilágosodást.

Es megint *Németh László*: „ahol nemzeti kultúra, mint olyan sosem volt, vagy ahol egy törté-

* *Németh László*: Az én katedrám. Bp. 1978.

*nelmi földrengés elzárta az utat a nemzeti múlt felé, a megújulás mindig kultúraválasztás volt egyben. Idegen kultúrák fényénél kutatja fel a nemzet történelmi és eleven erőit az a néhány tu-
cat ember, akinek ízlése, vágya, kezdeménye ha-
tározza meg, hogy milyen lesz a művelődés,
amelyben a nemzet majd élni fog. A falak alapjait
természetesen kijelölik a századok, ismerhető a
lakók igényvilága, így a választás annál jelentő-
sebb ott, ahol sokféle befolyás érvényesül a lel-
kek fölött.”*

Ám de a kultúra nemcsak a nyelv és nem-
csak az irodalom, hanem – amint láttuk, a kö-
zösség teljes információs vagyona, benne a gaz-
dálkodás-gazdaság iránya és technikája-techno-
lógija, a tudomány és a művészet, a politika és
a közélet, a magatartás és viselkedés, az ön-
ismeret és közérzet. Milyen alapokat jelöltek ki a
huszadik századi változások nemzeti kultúránk
számára, mire építközhetünk, hol kell új alapokat
leraknunk?

Az ezredfordulóhoz közeledve egyre nyugta-
lanítóbb kulturális-szociális válság felé halad az
emberiség. A válság kisebb-nagyobb robbaná-
sok formájában jelzi, hogy a globalitás irányába
terjed, s a látó Ázsia és a borzolt Afrika térségei
után tüzeket gyújt az európai és az amerikai kon-
tinenten is nemzetek, nemzetiségek, vallások,
rasszok között. Az aktuális változás, az új világ-
történelmi korszakváltás nem napjainkban kez-
dődött, csak napjainkban váltott új sebességre.
Kultúránknak ez a korszaka a 18. sz. közepén in-
dult az ipari forradalommal, amikor megkezdő-
dött a világgazdaság kiépülése. Fölöttébb tanul-
ságos innen nézve *Marxot** idézni: nincs kapita-
lizmus egy országban és így nem lehet
kommunizmus se szigetként, mert csak a nélkü-
lözést teszi általánossá, s az ínséggel együtt
szükségképpen ismét megkezdődik a harc a
szükségesért.

Számunkra tehát most a világgazdaság a tét,
mely egyre szilárdabban válik a túlszaporodott
emberiség létkörnyezetévé, magáévá téve a tel-
jes földi ökoszférát. Milyen perspektívák mutat-
koznak? A futurológusok szerint korszakunk vál-
ságjelenségei az integrálódó világgazdaság szü-
letésének fájásai. Az idő mélyében már
megfogant az új kor, a poszt-indusztriális, mely-
nek kiteljesedése a jövő századra tehető. Addig-

ra csillapodnak le a válságtünetek, teljesen átala-
kul a gazdaság, megváltoznak az energiaforrá-
sok, a mai energiahordozók környezetrontó ural-
mát felváltják a nap, a szél és a geotermikus
energiák. Új iparágak fejlődnek ki, mint az infor-
mációelmélet és az űrkutatás gyermekei: a mole-
kuláris biológia, a biotechnika, a kvantum-elekt-
ronika. Az ipartelepítés új színhelye az óceánok
mélye és a kozmikus térség lesz. A termelési fo-
lyamatokban genetikailag programozott mikroor-
ganizmusokat használnak fel, s a jelenlegi egyol-
dalú termelésnövekedési törekvések emberi
szempontok szerint optimalizált eljárásokba nő-
nek át.

Kulturális vonatkozásban az elemi családok
mellett megjelennek a családi közösségek, bár a
nemzetek jelentősége minden korábbinál meg-
határozóbbá válik, megszűnik a nemzetállamok
szerepe. Helyettük emberi léptékű, az emberi
pszichikumnak megfelelő struktúrák és autonó-
miák fognak működni. A mai kaotikus világgaz-
daság rendszer-orientált világgazdasággá válik.
De mi van addig? Mire rendezkedjen be a könyv-
tárban szerepet vállaló kommunikációs szakem-
ber, hogy értse a világot és jól szolgálja kortársait?

Figyeljük meg, hogy a poszt-indusztriális tár-
sadalom mily igen vágyik arra, hogy megszűnjön
a tömegesség, a gigantizmus, az uniformizált-
ság, hogy térjen vissza a harmónia az egyén és a
világ között. Mi okozza általános válságérzetün-
ket? *Konrad Lorenz** mondja, hogy a túlszaporod-
ott állatfajoknál figyelték meg etológusok, hogy
a csoport és a környezet diszharmónikus viszó-
nya, rossz szervezetsége a gyengébbektől az
erősebbek felé haladva egyre inkább frusztrálja a
szereplőket egészen odáig, hogy gyilkos véreng-
zésbe, tömeges öngyilkosságba vagy rejtélyes
sorvasztó betegségekbe menekülnek. Az ipari
forradalom robbanása katapultálta az emberisé-
get, valósággal kiröpítette nyolcezer éves meg-
szokott ökoszisztémájából és sodorja magával,
egy új ökoszisztéma felé, ahova még nem érke-
zett meg. S még ráadásul az emberiség egésze
nem szinkronban éli meg a szorongató utazást,
nemely nép számára már földerengeni látszik va-
lami az új rendből, s vannak, amelyek csak most
hagyják el a 18. századot. Ne is beszéljünk azok-
ról, akiket éppen gyilkolnak, vagy akik éhen hal-
nak...

* Marx: Német ideológia

* Konrad Lorenz: Salamon király gyűrűje. Bp. 1964.

Bizonyos azonban, hogy megoldás csak egyfelé látszik: a világgazdaságból nem vonhatja ki senki magát. Nincs sziget, csak gettó van. Együtt záródtunk be egész fajunkkal a világgazdaság börtönébe, s ebből szabadulni csak akkor tudunk, ha a börtönt magát tesszük a szabadság hazájává.

A megmaradáshoz fontos védőanyag a kultúra, a felhalmozott és ápoltság egyetemes és csoport tradíció, mert az ember csak kultúrájában, a kultúra által őrizheti meg azonosságát, akár mint egyén, akár mint közösség. A folyamat azonban gyötrelmesnek ígérkezik.

Különböző kultúrán nevelkedett emberek más-más érzéki világban élnek. Ugyanakkor tudhatjuk, hogy az egyes ember érzéki világát nemcsak a kultúrája, hanem tevékenysége és érzelmei is alakítják. Az eltérő kultúrájú emberek egymás viselkedését értelmezvén gyakran félremagyarázzák a cselekedet, az érzelmek valódi tartalmát, és torz kommunikáció keletkezik közöttük. Az eltérő kultúrán nevelkedett népek kommunikációs technikája nehezíti az egymás közti megértést. Másként gesztikulálnak, másként intonálnak, másként adják le a néma jelzéseket.

A civilizált világ közfelfogása valójában kultúra ellenes, mert figyelmét a tartalomra, nem a formára irányítja. A civilizált társadalom középosztályi normáit kéri számon az ázsiaiaktól, araboktól, cigányoktól, holott ezeknek sajátos kommunikációs atmoszférájuk van, kulturálisan másképp formázott közösségek tagjai, sajátos hagyományokkal és értékskálával.

A civilizáció embere elhatárolta magát a természetől, ezzel az élő világ többi képviselőjétől. Biológiai realitásaink további tagadásának a demográfiai robbanás napjainkban szab más utat. A nyomorgó vidéki tömegek városba özönlése olyan helyzetet teremtett, amely magán viseli az élővilágból jól ismert túlnépesedés és a rákövetkező összeomlás ismertetőjeleit.

Az etológusok tanulmányaiból egy endokrin szabályozórendszer körvonalai bontakoznak ki előttünk: a népesség túlszaporodását katasztrofális pszichológiai és viselkedésbeli következmények kísérhetik.

Az ipari civilizáció előrehaladtával rohamosan csökken a mezőgazdaság népesség-eltartó képessége. A vidék elszegényedő népessége a városokba özönlök, melyeknek zsúfoltsága pszichodinamikai válságok forrásává válik. Ezekről az

emberekről nemcsak gazdasági-szociális értelemben kell gondoskodnia a társadalomnak, hanem egész életmódjukat újjá kell szervezni. A szegény néposztályhoz tartozó etnikai kisebbségek bevándoroltjai rosszul alkalmazkodnak a városi életmódhoz. Ha megoldatlan marad a beilleszkedésük, ez mindnyájunk életét lehetetlenné teszi. A megoldás útját oly körülmények kialakításában fedezhetjük fel, amelyek ismerete egyidős az emberiséggel: ha eltérő kultúrájú emberek kerülnek szoros közelségbe egymással, csak a közösségek egyeztetett szabályai és a szeretet törvénye óv meg a pusztítástól.

Vajon igaz-e, hogy Hammurapi azért alkotta meg törvénykönyvét, hogy megakadályozza az együttélést nem ismerő, városba özönlő nomád tömegek kártevését? A törzsi szokásokat helyettesítette a törvény kényszerével. Van tehát olyan erő, mely hathatósan támogathatná a törvényes rendet: a kisközösségek szokásainak és közvéleményének ereje, amelyet saját vezetőik érvényesítenek. Fontos funkciójuk, hogy a betelepültek menedéket találnak bennük, hogy átállhassanak a nagyvárosi életmódra. Ha az etnikai sziget nem tud szinkronban tágulni a bevándorlás arányával, létrejön a gettó, nő a frusztráltság és a bűnözés.

A nagyvárosok emberi dzsungellé válásának előidézője a gépkocsik katasztrofális szaporodása is, amely egyre nehezíti a normális létezést. Az ember semmit nem teremtett még, amely ilyen mohósággal fogyasztaná közös és egyéni életünket: utcát, parkot, udvart, mindent. Ez még fokozza a patológikus tünetek kialakulását a városalakóban.

Platon kétezer éve jutott el arra a következtetésre, hogy önmagunk megismerésénél nincs fontosabb és nincs nehezebb dolog a világon. Ezt a bölceletet minden kor újra felfedezi, ám ma sincs tisztázva valamennyi konzekvenciája.

Önmagunk megismerése kultúránk szintjével egybevetve talán sürgetőbb közösségi, mint egyéni feladatként. Töménytelen megismernivaló rejlik az ember és környezet kölcsönhatásának vizsgálatában.

Az ember nem tud létezni kultúra nélkül, mert ez faji sajátossága, idegrendszerének biztosítója. Ez határozza meg, hogyan észleli a világot. Kultúránk nagyobb része rejtett és kívül esik a tudatos cselekvés szféráján, mégis belőle áll emberi létünk teljes szövedéke. Az ember kizárólag a kultúra közegén keresztül képes értelmesen cselekedni és kapcsolatot teremteni másokkal.

Tévedés azt hinni, hogy cselekedeteinket nem határozza meg a szülői ház, a környezet, amelyben felnőttségé váltunk, a nyelv, amelyben gondolkodni megtanultunk, a technika, amelyet birtokba vettünk. Ezért van etológiai jelentősége az információs technikának, minthogy a számítógép az emberi agytevékenység egy részének speciális kiterjesztése.

Az emberiségnek ma a globális válságok egész sorával kell szembenéznie, amelyek gyökerei az előéletébe nyúlnak vissza: az etnikai csoportok válsága, a városok válsága, az oktatás válsága nem függetlenek egymástól. Valamennyit egyetlen válság különféle vetületeinek tekintetjük.

Fájdalmas átalakulás vezet a fönnyaradás irányába. Biztassanak *Kölcsey* szavai: „*A fájdalom keresztülrepülése gyötrelmes ugyan, de iskola az, amelybe az istenség nem mindig haragjából vezet bennünket.*” Számolnunk kell azzal, hogy a pszichés beilleszkedési nehézségekkel terhelt tömegek újabb és újabb igazolást szereznek szociális érvek által, és az etnikai gyűlölet átalakul. Az etnikai gyűlölködés az osztálygyűlölettel rokon töről fakadó nemtelen indulat: a túlélésért folyó harc öngyilkos formája, mely magában hordozza a faj pusztulásának veszedelmét. A kultúra pusztítását, mely valójában ösztönmegnyilvánulás, ugyanolyan indulatok mozgatják, mint a

győztes hordát, amely a legyőzöttek szeme láttára gyilkolta le az idegen csoport véneit és gyerekeit, és gyalázta meg a nőket.

A szociális gyűlölet az újraelosztás követelése a lumpenizálódásra hajlamos tömeg szocializmus-vágya, amelynek könnyen a csapdájába esnek a jól akaró liberális értelmiségiek. Ha ugyanis az állam nem a szociálpolitikát, hanem a személyi jogon megjáró gondoskodást választja, ha tehát nem megfizethető tanulási lehetőséget, egyetemes egészségügyi ellátást, elérhető lakást garantálja, akkor a gazdasági felemelkedés társadalmi vágyalma szertefoszlik, és visszatér a szociális igazság illúziója azokban is, akik képesek lennének a dolgozó társadalomba való beilleszkedésre.

A könyvtárosnak érzékenyen kell figyelnie ezekre a kérdésekre, valamint azokra az emberekre, akiket munkájukban segíthet. Empátiával, a szakma filozófiájával sokat tehet olvasóiért, tudva azt, hogy a múlt sok tanulsággal szolgálhat, de (Heideggerrel szólva) a jelen számára zárva van mindaddig, amíg a jelen maga is nem válik történelemmé. S hogy milyen a holnapon túli jövő? Egy bizonyosság van: az ember az egyetlen számunkra ismert magasabbrendű lény, amely képessé vált arra, hogy irányítsa saját evolúcióját. Vajon merre fogja irányítani?

A FRANCIA KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK száma a 80-as években 1026-ról 1480-ra nőtt. 834 francia helységnek van 10 000-nél több lakosa; közülük 716-ban működik városi könyvtár. A kisebb helységeket többnyire a 96 megyei „központi kölcsönző könyvtár” látja el könyvvel és AV-anyaggal, bibliobuszok útján. 10 év alatt duplájára nőtt a könyvtárak alapterülete, a használók és a kölcsönzött

könyvek száma, háromszorosára a személyzet létszáma. - Az eredmények a tervszerű decentralizációnak, a kormány és a helyi hatóságok együttműködésének is köszönhetőek. A közművelődési könyvtárak szakszemélyzetét pl. a Kulturális Minisztérium nevezi ki és fizeti, fenntartási költségeiknek az államra eső része azonban 1986 óta a minisztérium költségvetéséből átkerült a központi decentralizációs alapba.

(Cultural policy in France. Strasbourg, 1991. 104.p.)